

Arvopaperikeskuksille

Ohje arvopaperikeskuksen riskienhallinnasta ja muusta sisäisestä valvonnasta

Rahoitustarkastus antaa rahoitustarkastuslain 4 §:n 2 kohdan nojalla seuraavan ohjeen arvopaperikeskuksen riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan periaatteista ja sisäisestä tarkastuksesta.

SISÄLLYS

	Sivu
1 Johdanto	3
2 Sisäisen valvonta- ja riskienhallintaprosessin määrittely	4
2.1 Sisäinen valvonta	4
2.2 Riskienhallinta	4
3 Vastuu sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta	5
4 Sisäisen valvonnan yleisperiaatteet	6
5 Riskienhallinnan periaatteet	7
6 Arvopaperikeskuksen organisaatioon liittyvät periaatteet	7
7 Laskenta- ja informaatiojärjestelmiin liittyvät periaatteet	8
8 Tietoteknisiin järjestelmiin liittyvät periaatteet	8
9 Sisäinen tarkastus	10
9.1 Sisäisen tarkastuksen tehtävä	10
9.2 Sisäisen tarkastuksen asema	10

1 Johdanto

Arvopaperikeskuksen häiriötön toiminta on markkinoiden toimivuuden ja vakauden kannalta ensiarvoisen tärkeää. Rahoitustarkastus on tämän takia nähnyt tarpeelliseksi antaa arvopaperikeskukselle ohjeen riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan periaatteista ja sisäisestä tarkastuksesta.

Tässä ohjeessa Rahoitustarkastus määrittelee riittävälle riskienhallinnalle ja muulle sisäiselle valvonnalle asetetut vähimmäisvaatimukset. Ohjeen lähtökohtana on, että arvopaperikeskuksen riskienhallinta ja muu sisäinen valvonta on riittävän korkeatasoista toiminnan luonne ja laajuus huomioon ottaen. Arvopaperikeskuksen valvontamenetelmien on oltava sellaisia, että ne mahdollistavat liiketoimintaan liittyvien riskien havaitsemisen, arvioimisen ja rajoittamisen. Riittävä riskienhallinta ja muu sisäinen valvonta tulee ulottaa kaikkeen liiketoimintaan, jota toimiluvan saanut arvopaperikeskus harjoittaa. Ohjeessa esitettävät periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä ja edustavat eurooppalaisten rahoitusvalvojen yhteistä näkemystä asiassa.

Ohjeen toisessa jaksossa määritellään, mitä sisäisellä valvonnalla ja riskienhallinnalla tarkoitetaan. Määritelmässä kuvataan kummankin prosessin päämääriä mutta ei pyritä täsmällisesti määrittelemään, miten nämä prosessit tulee järjestää. Seuraavassa jaksossa on käsitelty vastuuta sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä. Jaksossa on esitetty, mitä vähimmäisvaatimuksia sisältyy vastuuseen näistä prosesseista.

Ohjeen neljännessä ja viidennessä jaksossa on esitetty sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan yleisiä periaatteita ja kuudennessa jaksossa arvopaperikeskuksen organisaatioon liittyviä seikkoja, joihin tulee kiinnittää huomiota riskienhallintaan ja sisäisen valvonnan näkökulmasta. Seuraavissa kahdessa jaksossa on esitetty yksityiskohtaisemmin tietoteknisiin- sekä laskenta- ja informaatiojärjestelmiin liittyviä seikkoja, joilla on erityistä merkitystä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan näkökulmasta. Ohjeen viimeinen jakso käsittelee sisäisen tarkastuksen tehtäviä ja asemaa organisaatiossa.

---

2 Sisäisen valvonta- ja riskienhallintaprosessin määrittely

2.1 Sisäinen valvonta

Sisäinen valvonta on prosessi, jonka avulla pyritään varmistamaan

- a) asetettujen päämäärien ja tavoitteiden saavuttaminen
- b) voimavarojen taloudellinen ja tehokas käyttö
- c) toimintaan liittyvien riskien riittävä hallinta
- d) taloudellisen ja muun johtamisinformaation luotettavuus ja oikeellisuus
- e) lakien ja määräysten sekä strategioiden, suunnitelmien, sisäisten sääntöjen ja menettelytapojen noudattaminen.

Määritelmän mukaisesti sisäiseen valvontaan kuuluu kaikki hallituksen, toimitusjohtajan ja muun henkilökunnan toimeenpanema taloudellinen ja muu valvonta.

2.2 Riskienhallinta

Riskienhallinnalla tarkoitetaan prosessia, jonka tarkoituksena on tunnistaa, mitata, rajoittaa ja valvoa liiketoiminnasta aiheutuvia ja siihen olennaisesti liittyviä riskejä¹. Arvopaperikeskuksen riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa.

Riittävän riskienhallinnan tulee kattaa ainakin seuraavat riskialueet (mutta ei rajoittua niihin):

- luottoriski (ml. vastapuoliriski)
- rahoitusriski
- operatiivinen riski
- oikeudellinen riski
- strateginen riski.

Riittävän riskienhallinnan tulee kattaa arvopaperikeskuksen ydinliiketoiminnan jatkumisen kannalta olennaiset riskialueet (mutta ei rajoittua niihin).

---

¹ Riskien mittaaminen ja rajoittaminen (esim. limiittien avulla) koskee ainoastaan etukäteen mitattavissa olevia riskejä

3 Vastuu sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta

Arvopaperikeskuksen hallituksen rooli sisäisen valvonnan periaatteiden ja menetelmien määrittelyssä ja valvonnassa on keskeinen.

Arvopaperikeskuksen hallituksen vastuulla on määritellä riskinottoperiaatteet sekä huolehtia siitä, että arvopaperikeskuksella on toimintansa laajuuteen ja luonteeseen nähden riittävät riskienhallinta- ja valvontajärjestelmät. Arvopaperikeskuksen hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat siitä, että sisäinen valvonta sisältyy olennaisena osana kaikkiin toimintoihin.

Arvopaperikeskuksen ollessa osa konsernia osa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehtävistä voi kuulua konsernin sisäisen työnjaon perusteella konsernin emoyhtiön hallitukselle ja toimitusjohtajalle. Arvopaperikeskuksen hallitus ja toimitusjohtaja ovat kuitenkin aina ensisijaisesti vastuussa arvopaperikeskuksen riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan toimivuudesta ja riittävydestä.

Arvopaperikeskuksen hallituksen ja toimitusjohtajan on erityisesti

- 1) päätettävä arvopaperikeskuksen organisaatorakenteesta sekä huolehdittava asianmukaisesta vastuun ja päätösvaltuuksien jaosta sekä siitä, että sisäinen valvonta ja riskienhallinta kattaa kaikki arvopaperikeskuksen toiminnot ja on oikeassa suhteessa eri toimintojen sisältämiin riskeihin
- 2) asetettava määrälliset ja laadulliset tavoitteet jokaista arvopaperikeskuksen toiminnan osa-aluetta varten sekä valvottava niiden toteutumista
- 3) hyväksyttävä arvopaperikeskuksen riskinottoperiaatteet, määriteltävä ne toimintatavat, joilla riskejä rajoitetaan, sekä valvottava niiden noudattamista
- 4) varmistettava, että arvopaperikeskuksen henkilökunta on ammattitaitoista ja tehtäviinsä sopivaa ja että sillä on tehtäviensä suorittamisen kannalta tarvittavat tiedot
- 5) varmistettava, että arvopaperikeskuksen keskeisiä toimintoja koskevat menettelytavat on dokumentoitu kirjallisesti
- 6) varmistettava, että arvopaperikeskuksella on päätöksentekoon ja toiminnan arviointiin riittävät laskenta- ja informaatiojärjestelmät
- 7) varmistettava, että arvopaperikeskuksella on toiminnan laajuuteen nähden riittävät ja asianmukaisesti järjestetyt tietotekniset järjestelmät
- 8) varmistettava, ettei arvopaperikeskuksen henkilökunta käsittele arvopaperikeskuksen edustajana omaa tai lähipiiriään koskevaa liiketointa tai vaikuta muutoinkaan tällaista liiketointa koskevaan päätöksentekoon

-
- 9) varmistettava, että sisäinen tarkastus on asianmukaisesti järjestetty ja että se toimii hyvän sisäisen tarkastustavan mukaisesti
- 10) varmistettava, että hallitus saa tiedon olennaisista sisäisen tarkastuksen, tilintarkastajien ja viranomaisten havainnoista
- 11) varmistettava, että sisäinen valvonta on järjestetty siten, että se tukee riskienhallinnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista
- 12) varmistuttava siitä, että riskienhallintatoiminto on erillään riskiä ottavasta tai tuottavasta toiminnosta
- 13) arvioitava uudelleen sisäinen valvonta sekä riskienhallintajärjestelmien riittävyys säännöllisesti ja aina, kun
- arvopaperikeskus alkaa toimia uusilla markkinoilla
  - arvopaperikeskus ottaa käyttöönsä uuden tuotteen
  - toimintaympäristö on oleellisesti muuttunut tai muuttumassa
  - ryhdytään liiketoiminnan uudelleen järjestelyihin
- 14) luotava menettelytavat, joilla varmistetaan valvonnan korjaaminen, kun siinä havaitaan puutteita tai kun valvonta on kokonaan pettänyt.

4 Sisäisen valvonnan yleisperiaatteet

Seuraavat periaatteet ovat yhteisiä kaikille sisäisen valvonnan osa-alueille:

- a) Sisäisen valvonnan tulee edistää sellaisen yrityskulttuurin muodostumista, joka hyväksyy sisäisen valvonnan normaalina ja tarpeellisena osana yritystoimintaa.
- b) Sisäisen valvonnan tulee kattaa kaikki arvopaperikeskuksen toiminnot oikeassa suhteessa eri toimintojen sisältämiin riskeihin. Erytystä huomiota tulee kiinnittää uusiin tuotteisiin ja liiketoimintaan sekä kansainväliseen toimintaan.
- c) Arvopaperikeskuksen tulee huolehtia, että sen konserniin kuuluvilla yhtiöillä on riittävä sisäinen valvonta.
- d) Sisäinen valvonta ei saa heikentyä, vaikka arvopaperikeskus hankkisi palveluita muilta yrityksiltä tai, ollessaan osa konsernia, konsernijohdon alaisilta yksiköiltä.
- e) Sisäisen valvonnan tulee sisältää sellainen riskienarviointi- ja hallintajärjestelmä, että kaikki merkittävät arvopaperikeskuksen toimintaan liittyvät riskit kyetään tunnistamaan, analysoimaan ja hallitsemaan.

-
- f) Sisäisen valvonnan tulee ehkäistä petoksia, kavalluksia ja muita väärinkäytöksiä. Muita väärinkäytöksiä ehkäisevään sisäiseen valvontaan kuuluu mm. arvopaperikeskuksen henkilökunnan omien arvopaperikauppojen ja niitä koskevien sääntöjen noudattamisen valvonta.
- g) Arvopaperikeskuksen tulee huolehtia, että sillä on keskeisiä toimintojaan koskevat ajan tasalla olevat ohjeet, jotka kattavat myös toiminnan sisäisen valvonnan.
- h) Sisäiseen valvontaan kuuluu myös varautuminen häiriötilanteisiin. Arvopaperikeskuksella tulee olla suunnitelmat liiketoiminnan jatkamisesta erilaisissa häiriötilanteissa, ja suunnitelmien toimivuus tulee varmistaa testaamalla.

5 Riskienhallinnan periaatteet

Riskienhallinnan keskeisiä periaatteita ovat seuraavat.

- a) Määrällisille riskeille on asetettava limiitit kirjallisesti ja laadullisten riskien rajoittamiseksi on määriteltävä menettelytavat niin ikään kirjallisesti.
- b) Riskienhallinnassa tulee olla menettelytavat, joiden mukaisesti päätökset uuteen liiketoimintaan ryhtymisestä tehdään. Kaikkien uudessa toiminnassa mukana olevien tulee olla tietoisia oman vastuualueensa toimintaan liittyvistä riskeistä ja siitä, kuinka uuden liiketoiminnan riskienhallinta on toteutettu.
- c) Riskienhallinnan limiittien ja menettelytapojen noudattamista tulee seurata jatkuvasti. Limiittien ylitykset ja poikkeamat riskienhallinnan menettelytavoista tulee arvioida ja raportoida viivytyksettä. Poikkeamien seurantaan tulee luoda selkeät menettelytavat.
- d) Riskienhallinnan limiitit ja menettelytavat tulee säännöllisesti arvioida uudelleen ja niiden tulee vastata valittuja toimintatapoja ja vallitsevaa markkinatilannetta.

6 Arvopaperikeskuksen organisaatioon liittyvät periaatteet

Arvopaperikeskuksella tulee olla sen toiminnan ja riskien edellyttämä organisaatio. Sitä muodostettaessa on otettava huomioon seuraavat periaatteet:

- a) Organisaatiossa suoritettavat tehtävät tulee tehokkaasti eriyttää toisistaan valvonnan tehostamiseksi sekä väärinkäytösten ja virheiden välttämiseksi.
- b) Organisaatiolla tulee olla riittävät varahenkilöjärjestelyt, ja johdon tulee varmistaa, että kukin hallitsee myös ne tehtävät, joihin hänet on nimetty varahenkilöksi.

- c) Kuhunkin toimintaprosessiin tulee sisällyttää omat valvontamenettelyt sen varmistamiseksi, että kaikki toimenpiteet on asianmukaisesti valtuutettu, toteutettu ja kirjattu.
- d) Varojen ja luottamuksellisen tiedon käyttöoikeudet tulee rajoittaa valtuutettuihin henkilöihin kunkin toimenkuvan ja vastualueen mukaisesti.

7 Laskenta- ja informaatiojärjestelmiin liittyvät periaatteet

Laskenta- ja informaatiojärjestelmät varmistavat liiketapahtumien kirjaamisen ja sen, että tieto tapahtumista siirtyy sisäiseen päätöksentekoon ja valvontaan sekä ulkoisiin tarkoituksiin. Järjestelmien tuottaman tiedon tulee antaa oikea kuva arvopaperikeskuksen liiketoiminnasta. Laskenta- ja informaatiojärjestelmien tehokkuuden varmistamiseksi tulee noudattaa seuraavia periaatteita:

- a) Jokainen liiketapahtuma kirjataan täsmällisesti, oikeaan aikaan, riittävän yksityiskohtaisesti ja viivytyksettä. Tapahtumien kirjausketjun alkuperäisestä asiakirjasta lähtien tulee olla aukoton.
- b) Johto ja muu henkilökunta saavat tehtäviensä hoitamiseen viivytyksettä asianmukaista tietoa.
- c) Viranomaisille annetaan tietoa oikea-aikaisesti ja viivytyksettä.
- d) Ulkoiseen käyttöön tuotettu tieto (tilinpäätös, raportit valvontaviranomaisille jne.) on lakien ja määräysten mukaista.

8 Tietoteknisiin järjestelmiin liittyvät periaatteet

Arvopaperikeskuksella tulee olla tarvittava osaaminen, organisaatio ja sisäinen valvonta tiedon säilyttämiseksi ja käsittelemiseksi sähköisessä muodossa. Sisäisessä valvonnassa tämä merkitsee seuraavien, kohdissa a – k lueteltujen periaatteiden noudattamista. Niitä tulee noudattaa myös silloin, kun tietojenkäsittelyä on hajautettu tietojenkäsittelyosaston tai vastaavan ulkopuolelle liiketoimintayksiköihin. Arvopaperikeskuksen tulee varmistua, että sille tietojenkäsittelypalveluita toimittavat yritykset noudattavat vastaavia periaatteita.

Arvopaperikeskuksen tulee omassa toiminnassaan noudattaa samoja kohdissa a – k lueteltuja periaatteita, jos se harjoittaa näiden periaatteiden tarkoittamaa toimintaa.

- a) Hyväksytään hallituksessa nykyisten ja arvioitujen tulevien tarpeiden mukainen tietotekniikkastrategia ja -budjetti asianmukaisen tietoteknisen ympäristön olemassaolon ja ylläpidon varmistamiseksi.

-
- b) Määritellään tietotekniikan eri osa-alueiden toimintamallit, standardit, menettelytavat ja kontrollit, jotka mahdollistavat yhteistyön liiketoimintayksiköiden ja tietoteknisiä palveluita tarjoavien yksiköiden välillä. Toimintamallien, standardien, menettelytapojen ja kontrollien tulee olla perustana, kun johto suunnittelee, valvoo ja arvioi tietotekniikkatoimintoja.
- c) Varmistetaan tietotekniikkatoiminnon asianmukainen riippumattomuus käyttäjistä. Tietotekniikka vastaa tietojärjestelmien kehittämisestä ja toimivuudesta, kun käyttäjät varmistavat käsiteltävän tiedon oikeellisuuden.
- d) Eriytetään järjestelmäkehitys- ja tuotantotehtävät siten, että niissä toimivilla on välitön pääsy toistensa tietoon vain valvottujen standardimenettelytapojen avulla. Tietojärjestelmien käyttöönosta ja ylläpidosta vastaavien, käyttövaltuuushallintoa hoitavien ja tietokannan hoitajien työtehtävät pitää myös eriyttää.
- e) Huolehditaan, että sisäisellä tarkastuksella on kyky arvioida tietotekniikan sisäisten kontrollien asianmukaisuutta ja toimivuutta.
- f) Luodaan ja ylläpidetään systeemityö- ja laadunvarmistusmenetelmiä, jotka turvaavat sen, että järjestelmät toimivat suunnitellulla tavalla ja että niistä on olemassa määrämuotoinen dokumentaatio, joka mahdollistaa niiden käytön ja kehittämisen tulevaisuudessa.
- g) Päätetään menettelytavat, joita noudatetaan, kun hankitaan tai hyväksytään ohjelmia ja laitteita tai solmitaan sopimuksia palvelujen tuottajien kanssa, sen varmistamiseksi, että hankinnat ja sopimukset vastaavat arvopaperikeskuksen tarpeita ja asetettuja standardeja sekä takaavat palvelun jatkuvuuden.
- h) Varustetaan tietojärjestelmät tarkistusmekanismeilla sekä jäljitysketjuilla syöttötiedon ja tulosten oikeellisuuden ja eheyden turvaamiseksi sekä käyttövaltuuksien asianmukaisuuden, käsittelykeskeytyksiä seuraavien tilanteiden palautusten sekä tapahtumien tarkastettavuuden varmistamiseksi.
- i) Myönnetään käyttövaltuudet tietoihin ja ohjelmiin sekä valvotaan järjestelmien käyttöä johdon hyväksymien yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Rajataan tietoihin ja ohjelmiin pääsy valtuutettuihin henkilöihin teknisin keinoin (käyttäjätunnukset, salasanat jne.) sekä raportoidaan ja tutkitaan valtuuksien loukkaukset.
- j) Minimoidaan fyysiseen turvallisuuteen liittyvien menettelytapojen ja toimintamallien avulla tietotekniikkatoiminnan keskeytymisriski (tuli, tulva, sähkön saanti jne.) ja rajoitetaan herkkiin kohteisiin pääsy (tietojenkäsittelylaitteet, tietovälineet, dokumentit jne.) valtuutettuihin henkilöihin.
- k) Tuurataan elintärkeiden toimintojen jatkuvuus. Odottamattomien keskeytysten jälkeen paluun normaaliin toimintaan tulee olla mahdollista kohtuullisessa ajassa. Ylläpidetään ja testataan jatkuvuussuunnitelmaa säännöllisesti.

9 Sisäinen tarkastus

9.1 Sisäisen tarkastuksen tehtävä

Sisäinen tarkastus on yleensä yhtiön tai konsernin emoyhtiön toimitusjohtajan alaisuudessa toimiva itsenäinen asiantuntija-organisaatio, joka analysoi eri toimintaprosesseja ja antaa tarkastustensa perusteella suosituksia ja lausuntoja. Arvopaperikeskuksen merkitys arvopaperimarkkinoiden luotettavuuden ja toimivuuden kannalta vaatii, että arvopaperikeskuksella on toimiva sisäinen tarkastus. Jos sisäinen tarkastus toimii konsernin emoyhtiön toimitusjohtajan alaisuudessa, tulee arvopaperikeskuksen toimitusjohtajan ja hallituksen tulee huolehtia siitä, että sisäinen tarkastus on riittävää ohjeessa esitettyjen tehtävien suorittamiseksi ja tavoitteisiin pääsemiseksi.

Arvopaperikeskuksen hallituksen tulee päättää sisäisen tarkastuksen tehtävistä, toimivallasta ja vastuusta sekä tarkastusten suunnittelussa ja tarkastushavaintojen raportoinnissa noudatettavista yleisperiaatteista.

Sisäiselle tarkastukselle asetetuiksi tavoitteiksi ja tehtäviksi katsotaan yleisesti ainakin seuraavat:

- a) Sisäisen valvonnan laajuuden, riittävyyden, tehokkuuden ja taloudellisuuden säännöllinen arviointi sekä johdon hyväksymien toimintatapojen ja -ohjeiden noudattamisen valvonta.
- b) Riskienhallintajärjestelmien toimivuuden valvonta ja arviointi.
- c) Taloudellisen ja operatiivisen tiedon mittaamiseen, luokitteluun ja raportointiin käytettävien laskenta-, tietoteknisten ja muiden järjestelmien luotettavuuden ja eheyden arviointi.
- d) Liiketoimien ja niihin kohdistuvan sisäisen valvonnan toimivuuden testaaminen.

Johdon tulee huolehtia siitä, että edellä luetellut, arvopaperikeskuksen sisäisen valvonnan kannalta tärkeät tehtävät tulevat suoritetuiksi.

9.2 Sisäisen tarkastuksen asema

Sisäinen tarkastus -toiminnoille asetettavat yleisperiaatteet ovat seuraavat:

- a) Sen tulee olla riippumaton tarkastettavasta toiminnasta.
- b) Sen toiminta-alueen tulee olla rajoittamaton, jotta voidaan varmistaa, että kaikki arvopaperikeskuksen toiminnot ovat tarkastuksen kohteena.

- c) Sen tulee olla arvopaperikeskuksen kokoon ja toimintaan nähden oikein mitoitettu, ja sillä pitää olla riittävä ammattitaito ja kokemus.
- d) Sen aseman organisaatiossa tulee olla sellainen, että varmistetaan tarkastusraporttien ja niissä esitettyjen suositusten asianmukainen käsittely hallituksessa.